

Divadelní ředitelé a město Olomouc od konce 70. let 19. století do roku 1920¹

Lenka Křupková

Pochopení vztahu města jako vlastníka divadla k divadelním ředitelům, porozumění systému pravomocí a povinností na obou stranách a poznání struktury ekonomického i uměleckého provozu městského divadla nejlépe umožní smlouvy, které obec s nastupujícími divadelními řediteli uzavírala před jeho převzetím. Městské divadlo se s otevřením kamenné budovy na Horním náměstí v roce 1830 stalo reprezentativní kulturní měšťanskou institucí v Olomouci. Centrem zájmu této studie je období od konce 70. let 19. století do roku 1920, kdy je předána tato dosud výlučně německá scéna do českých rukou. Jedná se o etapu dějin německé divadelní scény v Olomouci, v níž neprochází její provoz a organizační struktura žádnými většími změnami, na rozdíl od předchozích let. Divadelní ředitel oproti svým starším olomouckým předchůdcům již není nezávislým impresáriem, jenž v momentu uzavření nájemní smlouvy vstupuje do divadelního podnikání se všemi riziky, ale i svobodou.

V pozdější historii německého městského divadla v Olomouci dochází k výraznému posílení role města jako majitele divadla, a to zvláště od chvíle, kdy je ředitel zbaven povinnosti platit nájemné za propůjčenou budovu a velkou část provozních výdajů bere na svá bedra obec.² Výkonným orgánem se stal divadelní výbor (Theatercomité), jehož členové byli pravidelně voleni, obstarávali komunikaci s ředitelem³ a připravovali klíčová

---

¹ Studie vznikla v souvislosti s řešením grantového projektu č. 408/09/0491 Grantové agentury České republiky Německá opera v Olomouci.

² Prvním divadelním ředitelem, jenž byl osvobozen od placení nájmu za užívání divadla, byl Ignatz Czernits, který vedl olomoucké městské divadlo v letech 1868–1872. (Viz Kopecký, Jiří: Olomoučtí divadelní ředitelé a německá opera 1830–1878, in: *Divadelní revue*, č. 1, 2012, s. 95–121, cit. s. 110).

³ Dochovala se rozsáhlá korespondence divadelních ředitelů adresovaná vedení města Olomouce, jež je spolu s ostatními neutříděnými materiály úředního charakteru uložena ve Státním okresním archivu v Olomouci (dále SOKA), v letech sledovaných v této studii viz: Archiv města Olomouce (dále AMO), Registratura hospodářská 1874–1920, *Divadelní ředitelé 1878–1896*, Kart. 765 a *Divadelní ředitelé 1897–1918*, Kart. 766, sign. L 2 – i. č. 359.

opatření, o nichž pak v hlasování rozhodovalo kolegium městských zastupitelů. V centru zájmu vedení města stála především operní představení pořádaná v olomouckém divadle, neboť ta, bez ohledu na preference publika orientovaného od vpádu operety především na zábavnější formy hudebního divadla, reprezentovala uměleckou úroveň městského divadla.

Z období 1878–1920 se nám dochoval opis smlouvy uzavřené mezi obcí královského hlavního města Olomouc (die Gemeinde der kgl. Hauptstadt Olmütz) a Carlem Stickem⁴ z roku 1888,⁵ smlouva Carla Berghofa⁶ s městem Olomouc z roku 1893,⁷ tedy z jeho druhého ředitelského období, smlouvy města s řediteli Carlem Rübsamem a Leopoldem Schmidem⁸ z let 1904⁹ a 1906,¹⁰ smlouva s Leopoldem Schmidem¹¹ z roku 1910,¹² opis smlouvy s tímto ředitelem z roku 1913¹³ a opis smlouvy s ředitelem Dr. Robertem Schlis-

⁴ Carl Stick byl ředitelem městského divadla v Olomouci v letech 1888–1890.

⁵ „Abschrift. Pachtvertrag, welcher mit dem Theaterdirektor Stick abgeschlossen wurde. Welcher zwischen der Gemeinde der kgl. Hauptstadt Olmütz an einem- dann dem Herrn Carl Stick an anderen Theile um die Benutzung des Olmützer städtischen Theaters samt Redoutensaaes in Folge Beschlusses des Stadtverordneten-Kollegiums vom 1. 6. 1888, Z 911 W nachstehend abgeschlossen wurde.“ SOKA, AMO, Registratura hospodářská 1874–1920, *Divadelní ředitelé 1878–1896*, Kart. 765, sign. L 2 – i. č. 359.

⁶ Carl Berghof byl ředitelem městského divadla v Olomouci v letech 1890–1896.

⁷ „Vertrag, welcher zwischen der kgl. Stadtgemeinde Olmütz Hauptstadt Olmütz an einem- dann und Herrn Carl Berghof an anderen Theile um die Benutzung des Olmützer städtischen Theaters samt Redoutensaaes infolge Beschlusses des Stadtverordneten-Collegiums vom 2. Jänner 1893 (Z 2627/1892 und 44W/1893) nachstehend abgeschlossen wurde.“ SOKA, AMO, Registratura hospodářská 1874–1920, *Divadelní ředitelé 1878–1896*, Kart. 765, sign. L 2 – i. č. 359.

⁸ Carl Rübsam a Leopold Schmid společně vedli městské divadlo v Olomouci v letech 1904–1908.

⁹ „Vertrag, welcher zwischen der Stadtgemeinde Olmütz einerseits und Herren Carl Rübsam und Leopold Schmid in Olmütz andererseits rücksichtlich der Benützung des Olmützer städtischen Theaters infolge Beschlusses des Stadtverordneten-Kollegiums vom 15. Februar 1904 (G 1303) nachstehend abgeschlossen wurde.“ SOKA, AMO, Registratura hospodářská 1874–1920, *Divadelní ředitelé 1897–1918*, Kart. 766, sign. L 2 – i. č. 359.

¹⁰ „Vertrag, welcher zwischen der Stadtgemeinde Olmütz einerseits und Herren Carl Rübsam und Leopold Schmid in Olmütz andererseits rücksichtlich der Benützung des Olmützer städtischen Theaters infolge Beschlusses des Stadtverordneten-Kollegiums vom 10. Dezember 1906 (4205) nachstehend abgeschlossen wurde.“ SOKA, AMO, Registratura hospodářská 1874–1920, *Divadelní ředitelé 1897–1918*, Kart. 766, sign. L 2 – i. č. 359.

¹¹ Leopold Schmid řídil městské divadlo v Olomouci po odchodu Carla Rübsama v roce 1908 samostatně až do roku 1917.

¹² „Vertrag, welcher zwischen der Stadtgemeinde Olmütz einerseits und Herrn Leopold Schmid in Olmütz andererseits rücksichtlich der Benützung des Olmützer städtischen Theaters infolge Beschlusses des Stadtverordneten-Kollegiums vom 28. Februar 1910 nachstehend abgeschlossen wurde.“ SOKA, AMO, Registratura hospodářská 1874–1920, *Divadelní ředitelé 1897–1918*, Kart. 766, sign. L 2 – i. č. 359.

¹³ „Abschrift. Vertrag, welcher zwischen der Stadtgemeinde Olmütz einerseits und Herrn Leopold Schmid in Olmütz andererseits rücksichtlich der Benützung des Olmützer städtischen Theaters

mannem-Brandtem¹⁴ z roku 1917.¹⁵ Tyto smlouvy mají standardizovaný charakter, měnily se či byly doplňovány o nové body pod vlivem přítomné ekonomické či společenské situace města a monarchie vůbec. S postupem doby jsou smlouvy stále detailnější, jednotlivé situace, do nichž se divadelní ředitel při provozu divadla mohl dostat, jsou zevrubně popsány.¹⁶ V těch etapách dějin olomouckého městského divadla ve vymezeném období, z nichž se divadelní smlouvy nedochovaly, tedy z doby vedení olomouckého divadla řediteli Juliem Fritzschem, Emanuelelem Raulem, Emilem Schönerstädtem, Robertem Müllerem, Emanuelelem Westenem a Stanislausem Lesserem,¹⁷ lze vyčíst alespoň některá podstatná ustanovení smlouvy ze záznamů jednání kolegia městských zastupitelů,¹⁸ jež každou změnu ve smlouvě s divadelními řediteli důkladně předem projednávalo. Základní podmínky pronájmu olomouckého divadla jsou uvedeny rovněž v inzerátech, které nechala olomoucká obecní rada otisknout v německém a rakouském tisku, jejichž výstřižky se v několika případech dochovaly.

---

nachstehend abgeschlossen wurde. Datováno 24. 12. 1913.“ SOKA, AMO, Registratura hospodářská 1874–1920, *Divadelní ředitelé 1897–1918*, Kart. 766, sign. L 2 – i. č. 359.

¹⁴ Dr. Robert Schlismann-Brandt vedl městské divadlo v Olomouci v letech 1917–1920.

¹⁵ Vertrag, welcher zwischen der Stadtgemeinde Olmütz einerseits und Herrn Dr. Robert Schlismann-Brandt in Olmütz andererseits rücksichtlich der Benützung des Olmützer städtischen Theaters nachstehend abgeschlossen wurde.“ Datováno 19. 3. 1917. SOKA, AMO, Registratura hospodářská 1874–1920, *Divadelní ředitelé 1897–1918*, Kart. 766, sign. L 2 – i. č. 359.

¹⁶ Struktura jednotlivých dochovaných smluv se dost podobá. Podobný okruh problémů bývá zahrnut pod stejný paragraf, případně dochází k malému posunu. K podstatnému přepracování dosavadní podoby divadelních smluv však dochází v roce 1917 ve smlouvě, již město uzavřelo s ředitelem Schlismannem-Brandtem.

¹⁷ Emil Fritzsche řídil městské divadlo v Olomouci v letech 1878–1880, jeho nástupce ve funkci ředitele Emanuel Raul v letech 1880–1883, Emil Schönerstädt převzal olomoucké divadlo na jedinou sezonu 1883/1884, následovalo tříleté ředitelské období Roberta Müllera v letech 1884–1887 a roční ředitelská štace olomouckého rodáka Emanuela Westena v sezoně 1887/1888. Stanislaus Lesser pak vedl divadlo v letech 1896–1904.

¹⁸ Zápisy z jednání kolegia olomouckých městských zastupitelů jsou uloženy ve Státním okresním archivu v Olomouci (SOKA, M1 – 1, AMO, Knihy, *Protokolle über die Sitzungen des Stadtverordneten Collegiums der k. Hauptstadt Olmütz*, 1878–1918, sign. 2058–2098), podrobnější záznamy z těchto jednání lze rovněž nalézt v dobovém olomouckém denním tisku (*Die neue Zeit*, *Mährisches Tagblatt*).

Vertrag

[illegible]

3. 1.

Die Gemeinde San Miguel-Gonzalez in Olmito überträgt
dem Herrn Richter der Geringfügigen Angelegenheiten
hier und des Realwaisenhauses gemäß dem zu diesem
Gegenstande ergangenen Urteil vom 20. 4. 32 von
Olmito in Olmito mit Anweisung nachstehender
Substitute:

- Das
Bestenget
- a) vom Hingelingsen rechts das ganze Konting.
gemüßet das vom Fortere = Zingung = galye.
von Jandamba = Jimmerb;
b) vom Hingelingsen links das ganze Ho.
hingelgemüßet und das Lign = gajingirer Abi.
Lutiman nach der das nachfolten Conting.
rei; und
c) das an der Radatinsal unspaffenden Cas.
Lutvori = Lutelab.

Witten überläßt die Gemeinderathung dem Herrn
Dechanten des Kirchhofs von St. Marien
und St. Marien, St. Marien und St. Marien
ganz, und wird alles demselben nach Abzug
des St. Marien übergeben werden, und
der St. Marien 3 St. Marien, und St. Marien
1893 bis zum Jahr 1896 in der St. Marien
St. Marien und St. Marien, St. Marien
in St. Marien und St. Marien St. Marien, St. Marien

Abgepr.!

Gemeinderat der königlichen Hauptstadt Olmütz.

Vertrag,

welcher zwischen der Stadtgemeinde Olmütz einerseits und Herrn *Dr. Robert Schlismann-Brandt* in Olmütz andererseits hinsichtlich der Benützung des Olmützer städtischen Theaters nachstehend abgeschlossen wurde.

§ 1.

Gegenstand des Vertrages.

Die königliche Hauptstadt Olmütz überläßt dem Herrn *Dr. Robert*

Schlismann-Brandt

zum Zwecke von Theateraufführungen in deutscher Sprache die Benützung des städtischen Theaters im Hause Nr. 23 am Oberring und das als Dekorationsmagazin dienende Haus Nr. 8 Theatergasse in Olmütz mit Ausnahme nachbenannter Räumlichkeiten, und zwar:

1. im Erdgeschosse:

a) des derzeit an die Firma Heinrich Spitz vermieteten großen Verkaufsgewölbes;

b) des derzeit an die Firma Strobel & Mader vermieteten großen Verkaufsgewölbes;

c) des Inspektionszimmers.

2. Im 1. Stock:

des Redoutensaales samt Nebenräumen, und zwar: des Vorssaales, des Speisesaales und der Küche sowie der kleinen Vorratskammer im Stiegenhaus;

3. der Wohnung des Theaterhausmeisters und

4. der Dachboden- und Kellerräume.

Weiters überläßt die Stadtgemeinde Olmütz dem Herrn *Dr. Robert*

Schlismann-Brandt

die Benützung der der Stadtgemeinde gehörigen Dekorationen und Theater-Einrichtungsgegenstände, welche demselben nach Abschluß dieses Vertrages auf Grund des einen integrierenden Vertragsteil bildenden Inventars übergeben werden, auf die Dauer von drei Jahren, und zwar nur innerhalb der Spielzeit der Jahre 19 *17* bis 19 *20*.

§ 2.

Erlangung der Konzession.

Die Befugnis, während der Dauer des gegenwärtigen Vertrages in der Stadt Olmütz eine Theaterunternehmung zu leiten, ist mit der Überlassung der im § 1 angeführten Räumlichkeiten nicht verbunden; es hat vielmehr der Unternehmer selbst die Konzession bei der zuständigen Behörde zu erwirken.

Sollte dem Konzessionsinhaber dieselbe nach Erteilung wieder entzogen werden, oder sollte seine Entfernung als Konzessionsinhaber behördlich verfügt werden, so erlischt damit dieser Vertrag vorbehaltlich aller der Stadtgemeinde Olmütz diesfalls erwachenden Ansprüche auf Ersatz des ihr durch den ursprünglichen oder später eintretenden Mangel der Konzession oder durch die Nichtgenehmigung oder verfrügte Entfernung des Konzessionsinhabers entstehenden Schadens.

Obr. 2 Titulní list smlouvy města Olomouc s divadelním ředitelem Robertem Schlismannem-Brandtem

Smlouva mezi divadelním ředitelem a městem se uzavírala v novějších dějinách německého divadla v Olomouci na dobu tří let, pouze ředitelé Fritzsche a Raul získali divadlo k pronájmu na šest let, čehož však nevyužili a z Olomouce odešli dlouho před skončením platnosti smlouvy. Smlouva se netýkala koncese k divadelním produkcím, již musel divadelní podnikatel získat u příslušných úřadů.¹⁹ Na rozdíl od dřívější historie olomouckého divadla se podle smluv z let 1893–1917 měl ředitel divadla v průběhu divadelní sezony věnovat výlučně olomoucké scéně a bez předchozího svolení kolegia městských zastupitelů nesměl vést jiné divadlo nebo zábavní zařízení či účinkovat v uměleckých produkcích mimo Olomouc a olomoucké městské divadlo.²⁰ Divadelní ředitel měl mít v Olomouci v době trvání smlouvy stálé bydliště. Dokladem toho, že převzetím divadla byla jeho osobní svoboda poněkud omezena, je i ustanovení, jež je společné většině divadelních smluv s olomouckými řediteli z této doby, podle něhož nesměl bez souhlasu obecní rady pobývat mimo Olomouc déle než osm dnů. Pro dobu své nepřítomnosti pak musel určit se souhlasem obecní rady svého zástupce, který byl vybaven plnou mocí k úředním jednáním, provozním i uměleckým záležitostem. Smlouvy pamatovaly na možnost, že by ředitel v průběhu trvání smlouvy zemřel. Pak by měli jeho dědicové povinnost dále pokračovat v řízení divadla až do Velikonoc a do té doby zajistit jeho normální provoz. Mohli však také na vlastní náklady najmout důvěryhodnou osobu, jež měla s vedením divadla zkušenosti, ovšem tato osoba musela být schválena kolegiem městských zastupitelů v Olomouci. Neznamená to, že byly divadelní smlouvy dědičné. Po skončení sezony, v níž divadelní ředitel zemřel, převzalo vedení divadla kolegium městských zastupitelů, které dále pak řešilo jeho budoucí vedení většinou vyhlášením nového veřejného konkurzu.²¹ Práva vycházející z divadelní smlouvy nebyla prostě bez souhlasu kolegia městských zastupitelů přenosná na třetí osobu, smlouva také nemohla být vypovězena ze strany divadelního ředitele. Jakmile však byl na jeho majetek uvalen konkurz a podnikatel se nacházel v platební neschopnosti, došlo ke zrušení smlouvy, byla uvalena kuratela a povolena nucená správa divadla.

Rozdělení povinností mezi městem a divadelním ředitelem

Ředitelé olomouckého divadla dostali od obce do užívání budovu divadla včetně dvou souvisejících ubikací v domě č. 432 (resp. 23 podle nového číslování) na Horním náměstí, vyjma několika prostor určených k provozování prodeje (občerstvení apod.) či cukrárny, bytu domovníka, půdních a sklepních prostorů. Obec předávala ředitelům k užívání také veškeré zařízení divadla a divadelní kulisy.²² Ze smlouvy s Carlem Stickem

¹⁹ Viz § 2 divadelních smluv.

²⁰ Viz § 13 nebo § 14 divadelních smluv.

²¹ Viz § 35 v Berghofově a Stickově smlouvě, § 33 ve smlouvách s Rübsamem a Schmidem a později jen se Schmidem, § 32 ve smlouvě se Schlismannem-Brandtem.

²² Viz § 1 divadelních smluv.

a Carlem Berghofem je patrné, že kromě divadelního sálu jim obec přenechala rovněž Redutní sál včetně jeho zařízení²³ ke konání veřejných i soukromých bálů v době masopustu, jež se tak ředitelům staly dalším významným zdrojem výnosů, ačkoli z nich museli odvádět zákonné odvody, policejní, sanitární a další poplatky. Městské zastupitelstvo si vyhrazovalo právo Redutní sál i s příslušenstvím použít jednou či dvakrát v době masopustu pro konání plesu ve prospěch městského chudinského institutu.²⁴ Mimo období masopustu zůstával Redutní sál neomezeně k dispozici obecní radě pro pořádání bálů, koncertů, výstav a jiných produkcí.

Ve smlouvách se užívá pro pojmenování kontrahenta kromě označení podnikatel, resp. divadelní podnikatel (Unternehmer, Theaterunternehmer) či někdy také přímo ředitel, divadelní ředitel (Director, Theaterdirector), rovněž označení nájemce (Pächter), což neodpovídá okolnostem, v nichž se divadelní ředitelé ve sledované době nacházejí. Toto označení je tak vlastně reliktem starší praxe, kdy se divadelní ředitel stával skutečným nájemcem divadla, za něž byl povinen platit smluvní nájem. Ve všech smlouvách, které máme od r. 1888 k dispozici, a rovněž v inzerátech na pronájem olomouckého divadla z let 1883, 1884 a 1887, bylo však výslovně uvedeno, že divadelní ředitel nemusí platit za užívané prostory žádné nájemné.²⁵ Ještě ředitelé Fritzsche a Raul museli hradit ze svých prostředků vytápění divadla, což jim činilo značné potíže a vedlo k opakovaným žádostem o poskytnutí subvence. Protože se ředitelé dostávali do značných finančních potíží, počínaje nástupem Roberta Müllera na místo olomouckého divadelního ředitele přistoupilo vedení města k tomu, že vytápění budovy bylo hrazeno výlučně z obecních prostředků.²⁶ Později obec platila i náklady na obsluhu železné opony či na osvětlení petrolejovými lampami, dokud se používaly. Fritzsche i Raul museli v plné výši zaplatit rovněž osvětlení divadla a podobně jako v případě vytápění divadelní budovy obec teprve v rámci mimořádné subvence částečně na tyto platby přispívala. Ředitelé, jež převzali vedení olomouckého divadla v letech 1883–1888, pak měli smluvně zaručené, že jim obec proplatí polovinu z účtu za osvětlení divadla.²⁷ Carl Stick na osvětlení přispíval ročně částkou 1800 zlatých, a to tím způsobem, že denně z večerní pokladny divadla odváděl 10 zlatých do obecní pokladny.²⁸ Carl Berghof ve svém druhém ředitelském období musel od roku 1893 vydat polovinu poplatků za osvětlení připadajících

²³ To je zřejmé již z názvů Stickovy a Berghofovy smlouvy.

²⁴ Viz § 16 v Stickově a Berghofově smlouvě.

²⁵ Viz § 3 divadelních smluv.

²⁶ Tato skutečnost je např. zaznamenána na oznámení o konkurzu na ředitele olomouckého divadla z 1. 2. 1883. SOKA, AMO, Registratura hospodářská 1874–1920, *Divadelní ředitelé 1878–1896*, Kart. 765, sign. L 2 – i. č. 359.

²⁷ Viz oznámení o konání konkurzu na ředitele městského divadla v Olomouci z let 1883, 1884, 1887. SOKA, AMO, Registratura hospodářská 1874–1920, *Divadelní ředitelé 1878–1896*, Kart. 765, sign. L 2 – i. č. 359.

²⁸ Viz § 3 Stickovy smlouvy.

na každé představení (bez bližší specifikace celkové denní částky za osvětlení),²⁹ v roce 1904 činilo polovinu denních nákladů na osvětlení 29 korun 40 haléřů.³⁰ Svědectvím, že platby za elektřinu se stávaly postupně pro město stále větší zátěží, je i větší specifikace v poplatcích za ni, takže navíc musel ředitel platit osvětlení při zvláštních slavnostních příležitostech, kdy bylo zvykem interiér hlediště zdobit tzv. perlovou šňůrou a dekorativními lampami. Ředitel divadla dostával vedle příspěvku na osvětlení i dotaci na nouzové osvětlení (např. v roce 1904 tento příspěvek činil 6 korun na den).³¹ Přes tyto městské příspěvky však ředitelé nebyli schopni uhradit často vysoké poplatky za elektřinu, jak dokládá zvláště případ ředitele Lessera, jehož velká část žádostí adresovaných obecní radě se týkala právě požadavku vyššího příspěvku na ni.

Nájemce spolu s divadlem přejímal k užívání od obce Olomouc veškeré divadelní příslušenství nacházející se na scéně a v prostoru hlediště, tedy křesla, stolký, lavice, židle, vnitřní divadelní zařízení, části šatny, záclony, opony, kulisy, křesílka, kusy nábytku, stroje, propadliště, provazy, lana, břevna ad. Byl povinen je udržívat v dobrém stavu a zničené kusy nahrazovat novými. Divadelní ředitel musel v prvním roce trvání smlouvy nechat na vlastní náklady nově zhotovit a namalovat divadelní kulisy, dekorace či nábytek, ovšem až po té, co jeho návrhy nejprve schválilo kolegium městských zastupitelů.³² Tyto kulisy a dekorace včetně všeho příslušenství ihned poté přešly do vlastnictví obce a byly zaneseny v inventáři. Pokud takto ředitel neučinil, zaplatil za každý rok prodlení pokutu ve výši 100 zlatých (později 200 korun) odškodnění za nedodané jevištní zařízení a dekorace.³³

Obec Olomouc jako vlastník divadla přebrala do vlastní péče starost o zdivo, střechu, nově instalovala to, co bylo v důsledku obvyklého užívání poškozeno, což se týkalo především sedadel v hledišti, oken, podlahy, stropu nebo železné opony. Městská rada pro tyto účely vyčlenila každoročně určitou částku.³⁴ Bylo-li však něco z toho zničeno v důsledku neopatrnosti divadelního podnikatele či jeho zaměstnanců, musel ředitel divadla provést opravy na vlastní náklady. Vše, co příslušelo obci, mělo být řádně inventarizováno a pokud se objevila při odevzdání divadla po ukončení smlouvy v soupisu inventáře nějaká nesrovnalost, ředitel chybějící kusy uhradil z vlastních prostředků.

Město mělo na starost každoroční bílení prostor divadla, lóží, předsálí atd. Podnikatel měl zakázáno bez souhlasu obce provádět změny a přestavby, zvláště malovat a proměňovat dekorace, přestavovat lóže a vnitřní stavební úpravy divadla a vytvářet jakékoli malby na zadní straně opony. Rovněž měl dohlédnout na to, aby abonenti nevyzdobovali

²⁹ Viz vpisec do § 3 Berghofovy smlouvy.

³⁰ Viz § 3 smlouvy s Rübsamem a Schmidem z roku 1904.

³¹ Tamtéž.

³² Pro vytvoření kvalitní výpravy k inscenacím to však nestačilo. Divadelní ředitel byl proto nucen jevištní vybavení hradit ze svého i v dalších letech svého působení, případně žádat město o subvence na výrobu nových dekorací či jejich opravu.

³³ Viz § 20, 21 divadelních smluv.

³⁴ Viz § 19, 20 divadelních smluv.

své pronajaté lóže bez předchozího souhlasu obecní rady, což zřejmě rádi prováděli. Ředitel měl vedle toho zajistit, aby všechny prostory domu, včetně scény i hlediště, lóží, galerie, chodeb i všech prostor příslušejících k Redutnímu sálu byly denně čištěny a zametány, sedadla i zábradlí lóží čištěny od prachu a jednou za měsíc prachu zbavovány také zdi. Pokud tak jeho zaměstnanci nečinili, obecní rada sice úklid zajistila, ovšem na účet ředitele.³⁵ Ve smlouvě z roku 1917 byla rovněž popsána nutnost větrání v divadle otevřenými dveřmi či okny, a to po každém odpoledním představení a pak nejméně dvakrát do týdne. V té době však bylo navíc doporučováno zařídit toto větrání pomocí elektrických ventilátorů, které městská rada do divadla opatřila a které obsluhoval městský zřízenec.³⁶ Ředitel divadla najímal dva noční strážce a zaměstnával divadelního mistra, naproti tomu domovník, který bydlel přímo v divadle v přízemním bytu v zadním traktu budovy, byl zaměstnancem obce, a tedy podřízen městskému stavebnímu úřadu, bez jehož souhlasu nesměl provádět žádný výkon.³⁷

Divadelnímu nájemci byla předána zodpovědnost za veškerá osvětlovací zařízení na plyn, elektrické světlo a nouzové osvětlení a také za vodovodní potrubí a záchody. Ředitel měl rovněž k dispozici rezervní petrolejové lampy, které musel udržovat v dobrém stavu. Jeho povinností bylo zajistit, aby pouliční plynové lampy před divadelní budovou byly rozsvíceny ještě před otevřením pokladny, okolí divadla měl na své vlastní náklady nechat osvětlovat po celou dobu představení.³⁸

Protipožární opatření

Značná pozornost byla v divadelních smlouvách věnována protipožárním opatřením.³⁹ Obavy z možného požáru divadla narostly zvláště po vyhoření vídeňského Ringtheater a Národního divadla v Praze v roce 1881 či divadla v Chicagu v roce 1903 a posilovaly v té době četné události tohoto druhu, o nichž zevrubně informoval místní denní tisk. Ředitel divadla musel proto dbát na to, aby byla všemi zaměstnanci dodržována protipožární opatření. Kulisy a dekorace se nesměly jen tak povalovat v prostorách divadla, ale měly být uschovány ve skladu. Vytaženy mohly být jen ty dekorace, jichž bylo bezprostředně pro představení zapotřebí. Musel být především zajištěn volný průchod v divadle i na divadelním dvoře. Na každé divadelní (či plesové) produkci byl přítomen kominík v hasičské uniformě, jehož měl ředitel povinnost po představení finančně odměnit (35 krejcarů v r. 1888, později jednou korunou). Obecní rada vedle toho pro každé představení dodala jednoho muže městské stráže. Po každém představení byly všechny prostory divadla ředitelem samotným nebo jím pověřenou osobou za přítomnosti stálé

³⁵ Viz § 21–24 divadelních smluv.

³⁶ Viz § 24 ve smlouvě se Schlismannem-Brandtem.

³⁷ Viz § 27–29 divadelních smluv.

³⁸ Viz § 24, 25 divadelních smluv.

³⁹ Viz § 25, 26 divadelních smluv a § 9 smlouvy se Schlismannem-Brandtem.

stráže zkontrolovány a o zjištěném stavu muselo být denně podáno obecní radě hlášení. Ředitel také dohlížel na to, aby byla kominickým mistrem pravidelně řádně vymetena kamna, aby všechny zásobníky na vodu byly řádně naplněny a přístup k nim zůstal stále volný, vodovodní trubky a hadice snadno přístupné a manipulace s nimi nijak ztížena. Na jeviště a do prostor za ním byl povolen vstup jen účinkujícím v době zkoušek či představení. Ředitel nebo jeho zástupce měl být přítomen každému veřejnému představení od začátku do konce a dohlížel na to, aby nikdo na scéně nebo v prostorách divadelní budovy neprováděl nic, co by mohlo způsobit požár, zvláště kouřil tabák. To bylo však dovoleno, pokud kouření vyžadoval obsah divadelního kusu. Na scéně bylo zakázáno odpalování ohňostrojů, divadelní smlouvy však připouštěly situaci, že i toto může být součástí obsahu uměleckých děl, pak se mohly použít ve vši opatrnosti jen domácí ohňostroje. Pokud by však už došlo k požáru, který by částečně nebo úplně zničil divadlo, neměl nájemce divadla nárok na žádné odškodnění a došlo by v důsledku toho také ke zrušení divadelního paktu. Žádné odškodnění za odpadlá představení nedostal divadelní podnikatel ani tehdy, když se zrušilo divadelní představení nebo bál kvůli nařízení z vyšší moci nebo z jiných závažných důvodů, třeba kvůli nutné opravě či chřipkové epidemii, jak se tak zvláště v zimních měsících stávalo.⁴⁰

Organizace divadelní sezony

Základní povinností divadelního ředitele bylo denně konat představení, a to jen s výjimkou svátků, o nichž byly zakázány veřejné hudební či divadelní podniky (tzv. Normtage). Pokud divadelní podnikatel nebyl schopen zajistit konání veřejných představení po dobu tří dnů, byl pokutován za každý den 50 zlatými, později 100 korunami a v roce 1917 dokonce 400 korunami,⁴¹ jež mu byly odečteny z kauce. Rovněž se to mohlo stát důvodem k tomu, aby kolegium městských zastupitelů i bez soudních kroků zrušilo s ředitelem smlouvu o užívání divadla. V tomto případě pak obec mohla postoupit divadlo třetí osobě nebo vést divadlo až do konce sezony vlastními silami a užívat přitom divadelní fundus patřící nájemci.⁴²

Ředitel divadla měl pořádat taková představení, v nichž se pravidelně střídaly tragédie, veselohry, frašky, opery, operety a singspiely a vždy plně v souladu s obsahem představení k tomu zajistit odpovídající dekorace, osvětlení, komparz a vůbec scénické vybavení. Pokud divadelní ředitel pořádal veřejné produkce mimo prostory divadla či Redutního sálu, např. v pamětihodnostech městského rámce, odváděl z nich 5 procent čistého zisku, to se týkalo podle všeho i zájezdních představení. Začátek sezony byl určen většinou na polovinu září, tedy 15. nebo 16. září, někdy na předposlední sobotu v září. Její konec byl specifikován různě – o Velikonocích, 15. dubna nebo druhou dubnovou

⁴⁰ Viz § 32, 33 divadelních smluv.

⁴¹ Viz § 3 smlouvy se Schlismannem-Brandtem.

⁴² Viz § 8 všech smluv kromě smlouvy se Schlismannem-Brandtem.

sobotu. Ředitel nesměl pořádat současně produkce v divadle, pokud se konaly i v Redutním sále, a to nejspíš kvůli odlivu návštěvníků na obou místech. Divadelní představení začínalo v 7 hodin večer, ovšem v době, kdy se divadlo potýkalo s malou návštěvností, byl posunut začátek představení na 19.30 hod. s ohledem na konec pracovní doby drobných živnostníků.⁴³ Představení bez započtení meziaktí muselo trvat nejméně dvě hodiny. Ve dnech, kdy se konaly v Redutním sále bály nebo jiné podniky organizované obecní radou, na nichž účinkovala městská kapela, z jejichž členů sestával divadelní orchestr, muselo divadelní představení začít již v 18 hodin a skončit ve 20 hodin.⁴⁴

I v době sezony však divadlo bezvýhradně nepříslušelo jeho nájemci. Kolegium městských zastupitelů si v divadle vyhráželo právo pořádat nejprve dvakrát, později (od r. 1893) třikrát ročně představení pro dobročinné účely – pro Chudinský ústav města Olomouce (Stadt Olmützer Armen Institut), pro Měšťanský zaopatřovací ústav Maxe Josefa (Max-Josef – Bürger Versorgungsstiftung) a ve prospěch penzijního spolku městské kapely. Pro tyto účely byl divadelní podnikatel povinen dát městu bezplatně k dispozici nutný divadelní a orchestrální personál, příslušné dekorace a kostýmy a podle výběru obce pořádat činoherní nebo operní představení. Po předložení řádně vykázaných výloh na tato představení mu tyto byly proplaceny obcí, ovšem polovinu hrubých příjmů z těchto představení odevzdal divadelní ředitel na humanitární účely. Obecní rada měla nárok při těchto produkcích provést prostřednictvím svých orgánů kontrolu příjmů denní pokladny, což tak učinila i v jednom případě za vedení Carla Berghofa, kdy byl nalezen nesoulad v odvedené částce a skutečném výnosu. V týdnu, kdy se taková představení konala, nesmělo vedení divadla pořádat jiná podobná benefiční či dobročinná představení. Po ukončení sezony až do 1. září mohla obecní rada s divadlem zcela volně nakládat a bezplatně ho propůjčit jakémukoli německému spolku.⁴⁵

Divadelní orchestr

Ve smlouvě byla zakotvena řada ustanovení týkajících se divadelního orchestru.⁴⁶ Protože mezi ředitelem divadla a městským kapelníkem někdy docházelo k neshodám o kompetence, byla ustanovení vztahující se k orchestru poměrně detailně ve smlouvách rozepisována a postupně zpřesňována. Divadelní ředitel se měl starat o početně dostatečné obsazení městské kapely. Ředitel Julius Fritzsche měl při svém nástupu v Olomouci v roce 1878 k dispozici čtyřicetičlenný orchestr,⁴⁷ o deset let později byla ve smlouvě

⁴³ Začátek divadelních představení v 19.30 je ukotven např. ve smlouvě z roku 1910.

⁴⁴ Viz § 9, 10 divadelních smluv.

⁴⁵ Viz § 7, 8 divadelních smluv.

⁴⁶ Viz § 9 všech dochovaných smluv a § 5 smlouvy se Schlismannem-Brandtem.

⁴⁷ Podle údajů v: Gettke, Ernst (hrsg.), *Almanach der Genossenschaft deutscher Bühnen-Angehöriger*, Jhg. 7 (Kassel, Leipzig 1879), s. 453–454. Entsch, Albert (hrsg.), *Deutscher Bühnen-Almanach*, Jhg. 4 (Berlin 1879), s. 232–234.

s ředitelem Stickem vyžadována přítomnost minimálně 22 hudebníků na operním představení, od roku 1890 se počítalo s plným obsazením orchestru čítajícím dvacet šest hudebníků včetně kapelníka městské kapely. Ředitel do rukou kapelníka vyplácel pro orchestr mzdu, jež postupně rostla. V roce 1888 rozdělil městský kapelník mezi členy orchestru měsíčně 840 zlatých, v roce 1893 musel ředitel Berghof vydávat na orchestr již 984 zlatých, v roce 1904 ředitelé vypláceli kapelníkovi ve dvou splátkách patnáctého a posledního v měsíci 2400 korun a v roce 1917 již 3000 korun. Z této částky pak městský kapelník mohl každý měsíc rozdělit část peněz (v roce 1904 např. 100 korun) mezi nejstarší členy městské kapely. Členovi orchestru, jenž v průběhu jednoho představení hrál na vícero nástrojů, nepříslušelo za to žádné speciální odškodnění. Jen pokud divadelní podnikatel pořádal představení, k nimž nebyl smluvně zavázán, mohl být orchestr obsazen menším počtem hudebníků, v některých smlouvách byl nejnižší možný počet hudebníků stanoven na šestnáct, ovšem to se netýkalo operních či operetních představení. Za účast na takových mimořádných představeních vyplácel divadelní ředitel každého hudebníka zvlášť jedním zlatým (v r. 1888), později dvěma nebo čtyřmi korunami. V době, kdy měl divadelní ředitel ještě výnosy z pronájmu Redutního sálu, vyplácel městské kapele za její účinkování na plesových produkcích v době posvícení třicet zlatých za jeden večer. Při použití celé hudby při mimořádných nebo odpoledních představeních musel divadelní ředitel zaplatit poplatek 80 korun (později 100 korun) do městské pokladny.

Pro provoz operních a operetních představení musel ředitel divadla zajistit na celou sezonu dva kapelníky s odpovídajícím odborným vzděláním, což někteří dřívější ředitelé (např. Schönerstädt či Müller) nedodržovali a čelili tak výtkám přetěžování jediného kapelníka divadelního orchestru. Ve smlouvě z roku 1888 bylo ještě vypsáno předepsané obsazení smyčcové části orchestru, kromě dechových nástrojů tak měly být v orchestru zastoupeny 4 první a 4 druhé housle, 2 violy, 2 kontrabasy, 2 violoncella a podle potřeby 1 harfa. Ředitel měl také dohlížet na to, aby bylo v divadle udržováno pařížské orchestrální ladění. Pokud partitura vyžadovala nástroje, jež nepatřily do běžného obsazení orchestru, tedy klavír, harmonium, kytara, mandolína, citera atd., musel ředitel hudebníky hrající na tyto nástroje zaplatit zvlášť jedním zlatým nebo později dvěma korunami. Ve smlouvách po roce 1904 již byla zakotvena povinnost ředitele nést náklady na větší obsazení orchestru, např. při provedení wagnerovských oper, kdy ředitel většinou angažoval vojenské hudebníky.

Již v Berghofově smlouvě k jeho druhému tříletému období ve vedení olomouckého divadla bylo výslovně uvedeno, že ředitel nesmí vykonávat jakýkoli vliv na sestavení orchestru. Je totiž pravděpodobné, že Carl Berghof jako aktivní operní dirigent se v mnohém snažil takový vliv uplatňovat a dostával se tak do střetu s městským kapelníkem Hansem Tschaunerem.⁴⁸ Aby se tyto kompetence jasněji vymezily, stojí od r. 1893 ve smlouvách ustanovení o tom, že ředitel divadla nesmí určovat obsazení orchestru, ani

---

⁴⁸ Hans Tschauner (1857–1907) se stal městským kapelníkem v roce 1888 a v této funkci setrval až do své smrti.

propouštět stávající členy orchestru. Ředitel mohl své připomínky týkající se obsazení orchestru pouze adresovat obecní radě. Smlouvy od roku 1904 však počítaly s možností, byť ve skutečnosti nikdy nenastala, kdy by uprostřed sezony členové městské kapely ukončili svou činnost v ní. Tehdy jedině bylo řediteli dovoleno vytvořit na vlastní účet orchestr o 26 členech, aniž by však směl žádat po obci náhradu za ušlý zisk. V tom případě by divadelnímu řediteli totiž městská rada odpustila měsíční poplatek za užívání městského orchestru 2400 korun (později 3000 korun), anebo by mu byl po celou dobu od vzniku této události až do konce sezony doplácen rozdíl mezi 2400 korunami (nebo 3000 korunami), které by jinak městu platil, a skutečnou částkou, kterou na gáže hudebníků vydal. Jen tehdy by pak městu nenáleželo dispoziční právo na divadelní orchestr.

Městský kapelník musel obstarat náhradu za nemocného člena divadelního orchestru pro všechny hudební produkce s výjimkou meziaktní hudby, tehdy mohl orchestr hrát v menším obsazení. Řízení meziaktní hudby mu bylo svěřeno bez nároku na zvláštní honorář.

Ředitel divadla měl na starosti evidenci a uložení hudebnin, měl povinnost pravidelně na vlastní náklady doplňovat hudební archiv pro všechny hudební produkce s výjimkou meziaktní hudby, ručil také za to, aby noty byly v dobře čitelném stavu a bez chyb. Obecní rada měla právo čas od času stav hudebního archivu prověřit. Výdej a sběr not obstarával sluha městské kapely.⁴⁹

Divadelní ředitel podle smlouvy nesměl vyžadovat konání zkoušek městské kapely v době, kdy plnila své církevní funkce nebo účinkovala při pohřbech. Na druhou stranu měl kapelník městské hudby informovat vedení divadla předem o hodině konání těchto akcí. Orchestrální zkoušky se zpravidla nekonaly v neděli a ve svátcích. Ze strany ředitele mělo být zabezpečeno, aby se zkoušky pořádaly dopoledne v době od 9 do 13 hodin a pokud se v mimořádných případech přesunula zkouška na odpoledne po 13. hodině nebo se protáhla přes 13. hodinu, musel pak odškodnit každého člena orchestru jednou korunou. Tyto poplatky ovšem musely být podány do městské pokladny a nikoli přímo muzikantovi.⁵⁰ Orchestr se nemusel účastnit scénických nebo čtených zkoušek. Členové orchestru, pokud se pohybovali v prostorách hlediště, museli být vždy oděni do služebního obleku a k publiku se chovat úslužně a zdvořile.⁵¹

Dohled města na repertoár a personální obsazení divadla

Zatímco Carl Stick před začátkem sezony nezveřejňoval soupis připravovaného repertoáru v nové sezoně, v němž by byla uvedena i nová díla k nastudování, bylo to zvyklostí většiny jiných ředitelů. V roce 1917 měl ředitel ve smlouvě zakotvenu povin-

⁴⁹ Viz § 10 divadelních smluv a § 4 smlouvy se Schlismannem-Brandtem.

⁵⁰ Viz § 9 (nikoli však ještě ve smlouvě Stickově a Berghofově) a § 5 (ve smlouvě Schlismannově-Brandtově).

⁵¹ Viz § 5 smlouvy se Schlismannem-Brandtem.

nost čtyři týdny před začátkem sezony předložit program na celou sezonu obecní radě k posouzení, poté ho zveřejnit v místním tisku. Vedle toho byla později řediteli určena povinnost vždy k 25. dni v měsíci předat obecní radě ke schválení návrh na měsíční plán představení s přibližným časovým určením.⁵² Obecní rada i v dřívějších dobách vyžadovala po divadelním řediteli, aby jí dával ke schválení navíc i týdenní repertoár, a to každou sobotu dopoledne. Týdenní plán měl být pokud možno dodržován, byl vždy v pondělí zveřejněn v novinách či visel v prostorách předprodeje.⁵³

Ve smlouvě bylo také zakotveno určení, kdy nejpozději na začátku sezony mohl ředitel vřadit do programu operní představení. Většinou byla lhůta stanovena do osmi dnů po začátku sezony, později byla posunuta až do začátku října, čehož však ředitelé poněkud zneužívali, neboť operní ansámbl pak angažovali právě až od 1. října.⁵⁴ Poslední operní představení bylo zvykem, později smluvně zahrnutým ustanovením, dávat již o velikonoční neděli. Většinou dochované smlouvy nařizovaly divadelním ředitelům konat alespoň čtyři operní představení měsíčně,⁵⁵ od roku 1917 však měla být na programu alespoň dvě operní představení v jednom týdnu.⁵⁶

Divadelní ředitel měl povinnost na vlastní náklady obstarat odpovídající personální obsazení pro všechny druhy představení. Protože se ředitelé potýkali na začátku každé sezony se sestavením divadelního ansámblu, jenž byl v operní části ještě několik měsíců po začátku sezony nestabilní, snažila se obec ve smlouvách s řediteli těmto potížím nějak předcházet. Zatímco v roce 1906 stojí v divadelní smlouvě ještě poměrně vágní ustanovení o tom, že ředitelství musí mít k dispozici od počátku sezony příslušný personál pro všechny obory,⁵⁷ v roce 1917 byl k tomu ve smlouvě vypracován přesný postup. Divadelní ředitel měl každoročně alespoň čtyři týdny před začátkem sezony předat obecní radě jmenný seznam členů souboru s určením hlasového oboru či umělecké specializace, s informacemi o dosavadním působení, fotografií a s údaji o smluvně určené výši jejich gáže či honoráře. Každá změna nastalá v průběhu roku měla být alespoň před prvním vystoupením ohlášena. Rovněž jmenný seznam personálu měl být spolu s repertoárem zveřejněn nejpozději 14 dnů před začátkem sezony, a to jak v denním tisku, tak na plakátu vylepeném na zdi.⁵⁸ Ředitel dále musel obecní radě předkládat všechny smlouvy uzavřené s divadelním personálem, příslušné záznamy, knihy a účty ke kontrole.⁵⁹ Obec

⁵² Viz § 4 smlouvy se Schlismannem-Brandtem.

⁵³ Viz § 10 smlouvy divadelních smluv a § 4 smlouvy se Schlismannem-Brandtem.

⁵⁴ Viz § 8 divadelních smluv. To se stalo důvodem ke změně ustanovení ve smlouvě s Rübsamem a Schmidem v roce 1906, v níž byla vepsána podmínka, podle které musel zahájit ředitel operní provoz do osmi dnů po začátku sezony. Ovšem do smlouvy se Schlismannem-Brandtem se možnost zahájit provádění oper až 1. října vrátila (viz § 3 smlouvy se Schlismannem-Brandtem).

⁵⁵ Viz § 12 divadelních smluv.

⁵⁶ Viz § 3 smlouvy se Schlismannem-Brandtem.

⁵⁷ Viz § 8 smlouvy z roku 1906.

⁵⁸ Viz § 5 smlouvy se Schlismannem-Brandtem.

⁵⁹ Viz § 6 smlouvy se Schlismannem-Brandtem.

dovolovala řediteli spolupracovat s agenturami zajišťujícími zprostředkování jevištního personálu, ovšem jen v případě, že tato agentura neměla vyšší poplatky, než bývalo obvyklé. Ve smlouvě z roku 1917 je také pevně stanovené právo obecní rady nařídít řediteli zrušení smlouvy s angažovaným umělcem v průběhu prvních zkušebních čtyř týdnů v případě, že by se ukázal být neschopným, ředitel pak musel hledat náhradu. Divadelní ředitel měl dbát na dostatečný počet zkoušek. Stalo se, že ředitel čelil veřejné kritice za špatně připravené představení, tehdy musel předkládat obecní radě knihu zkoušek, v níž měly být vedeny přesné záznamy o době konání všech typů zkoušek. Ve smlouvě z roku 1917 také výslovně stálo, že je ředitel povinen zajistit nutně režiséra, a pokud ten nebyl odborníkem v hudbě, tak takovou osobu, která je schopna operní a operetní režie. Režisér měl být zodpovědný za to, aby scéna s co největší přesností odpovídala času a místu jednání, byla vkusně a stylově vypravena a inscenace odpovídala požadavkům libreta či operní partitury. Řediteli obec dovolovala zvát v přiměřené míře k vystoupení umělce všech jevištních oborů, kteří dosáhli nějakého věhlasu. Naproti tomu neměla být pořádána představení s vystoupením začátečníků, jak se však mnohdy dělo. To smlouva dovolovala jen v případě, že takoví debutanti byli obdařeni mimořádným talentem. Protože tato podmínka byla předem obtížně zjištělná, musel ředitel předat obecní radě ke schválení příslušné hostování, nejspíš i s referencemi o dotyčném zpěvákovi, na základě svého uvážení pak mohla obecní rada vystoupení hostujícího umělce v průběhu dvaceti čtyř hodin zakázat.⁶⁰

Předplatné a určování cen vstupného

Nebylo možné překračovat maximální počet diváků, na který bylo olomoucké městské divadlo dimenzováno, a přidávat bez souhlasu obecní rady další sedadla. Po větší přestavbě divadla v roce 1904 se ustálil maximální počet míst ke stání v přízemí na 210, počet číslovaných sedadel na galerii činil 110 a maximální počet míst ke stání na galerii byl 225 při celkové kapacitě 1000 lidí.⁶¹

Obec dovolovala řediteli zavedení předplatného, přičemž smluvně určovala jeho organizaci a současně schvalovala jeho cenu.⁶² Ještě ve smlouvě z roku 1888 byla dána řediteli divadla možnost volného určení počtu představení v abonmá, číslo každého představení v abonmentní řadě pak mělo být viditelně uvedeno na divadelní ceduli. Předplatné platilo pro celou sezonu. Ve sledované době dějin olomouckého divadla bylo do něho zahrnuto většinou 160 představení, což se někteří ředitelé snažili (neúspěšně) snížit. Abonmá bylo dlouho rozděleno do dvou řad na sudé a liché dny, přičemž obě řady měly být rovnoměrně zastoupeny. Ředitel Lesser nabízel možnost zakoupení tzv. čtvrtinového abonmá, jež

⁶⁰ Viz § 7 smlouvy se Schlismannem-Brandtem.

⁶¹ Viz ručně psaný vpisec do §11 smlouvy s Rübsamem a Schmidem z roku 1906.

⁶² O cenách vstupného a podmínkách předplatného pojednával § 11 a 12 dochovaných divadelních smluv.

čítalo 40 představení. Ovšem tandem ředitelů Rübsama a Schmida opět přešel k systému abonmá rozděleného do dvou řad, z nichž každá zahrnovala 80 představení, a abonentům bylo doporučováno, aby si jednu polovinu abonmá zakoupily dvě rodiny, které by se mezi sebou podělily. Ze smluv z let 1910–1917 je patrné, že abonmá opět tvořily čtyři abonentní řady po 40 představeních, přičemž v každé z nich se vždy jednou za čtyři dny mělo konat večerní představení s náležitou obměnou všech divadelních žánrů. Platba za abonmá se vyžadovala předem ve dvou splátkách, a sice první do 15. září a druhá do 15. ledna. V předplatném byly nyní již zahrnuty i poplatky na penzijní fond jevištních a orchestrálních členů, z nichž si ještě obecní rada strhávala 20 procent pro penzijní fond městských hudebníků.

Bez povolení obecní rady nemohli divadelní ředitelé zařadit v jedné sezoně do jedné abonentní řady opakovaně stejné představení, i když toto ustanovení mnohdy nedodržovali. Stávající abonenti měli výsadní právo na svá dosavadní místa až do osmi dnů před začátkem sezony. Abonent za představení pochopitelně platil zvýhodněné vstupné oproti jednotlivému dennímu vstupnému. Po roce 1913 se lišily ceny denního vstupného na některá místa pro činohru nebo veselohru a operu nebo operetu, levnější vstupné na činohru mělo povzbudit zájem publika, jež upřednostňovalo hudební divadlo. V jednom týdnu se nesměla konat víc než dvě představení mimo předplatné (tzv. suspendu Vorstellung), která měla také navýšené vstupné. Pokud chtěl ředitel vřadit ještě další taková představení do jednoho týdne, např. když hostovalo v Olomouci ve stejný čas více umělců, musel o povolení žádat kolegium městských zastupitelů. Ti však k tomu svolili jen s velkou neochotou, neboť se snažili zachovávat především zájem abonentů, jak zněla jejich argumentace. Zvláště bylo vedení města citlivé na každé zdražení vstupného, a to samozřejmě i na jednotlivá představení, třeba novinková, k čemuž vždy ředitel potřeboval souhlas od vedení města. Zatímco bylo v olomouckém divadle po dlouhou dobu běžnou praxí, že ve druhé polovině sezony, někdy již před Vánocemi, běžel cyklus mimoabonentních benefičních představení ve prospěch čelných sólistů divadla, režiséra či dirigenta, ve smlouvě z roku 1917 přímo stojí, že benefiční představení pod jakýmkoli jménem jsou nepřípustná. Naopak město vítalo pořádání odpoledních lidových představení za snížené vstupné. V této době divadelní ředitel měl v jedné sezoně uspořádat alespoň osm školních představení s díly klasické německé dramatiky, která se konala vždy v sobotu odpoledne, a to za cenu vstupenky o 30 procent nižší než činilo obvyklé večerní vstupné.⁶³

Restrikce a finanční záruka

Vedení divadla mělo vycházet vstříc požadavkům dobrého vkusu a především dbát na německý charakter scény. Pokud nastala situace a publikum důrazně vyjádřilo svůj odůvodněný nesouhlas ke kvalitě repertoáru či jeho provádění, kolegium městských

---

⁶³ Viz § 3 smlouvy se Schlismannem-Brandtem.

zastupitelů bylo v té chvíli jediným kompetentním orgánem k posouzení výkonů divadla a jeho vedení. Kolegium zastupitelů pak nejprve na negativní hodnocení divadla ze strany veřejnosti jeho ředitele upozornilo, pokud ani pak nedošlo ke zlepšení, musel se divadelní ředitel podrobit zaplacení pokuty v rozmezí 20–200 zlatých, později 40–400 korun. O všech uměleckých záležitostech bylo oprávněno rozhodovat kolegium městských zastupitelů, o všech policejních záležitostech pak obecní rada. Oba tyto orgány pak mohly vyslovit důtky či varování, a to po předchozím projednání v rámci těchto orgánů. Pokud ředitel nedodržel smluvní povinnosti, „odpíral publiku potěšení“ nevhodně zvoleným výběrem divadelních představení a oper či nevhodnou volbou herců a hereček, zpěváků a zpěvaček a ani po dvojím vyslovení varování ze strany kolegia městských zastupitelů nebo obecní rady nedošlo ke zlepšení, mohlo město přistoupit k ukončení smlouvy s ním. Proti tomuto rozhodnutí pak nebylo již žádného odvolání.⁶⁴

Divadelní ředitel za dodržení všech ujednání a závazků vyplývajících ze smlouvy ručil finanční kaucí. Že je schopen takovou kaucí vyplatit, musel prokázat již ve chvíli, kdy usiloval o místo ředitele v městském divadle v Olomouci ve veřejném konkurzu. Stick i Berghof vypláceli kaucí ve výši 1000 zlatých hotově nebo ve formě cenných papírů, další ředitelé pak ve výši 2000 korun, po roce 1917 Schlismann-Brandt městu odevzdal 20 000 korun. Z těchto peněz mohla obec bez dalších soudních procedur čerpat případné odškodnění. Ředitel však složil stejnou částku ještě jednou, a to k zajištění soudně uznaných požadavků divadelního a orchestrálního personálu, tedy jako záruku výplaty gáží divadelnímu a orchestrálnímu členstvu. Po vyčerpání obnosu první kauce mohlo být odebráno z druhé kauce bez ohledu na původní účel této kauce. Každý úbytek z kauce musel ředitel doplnit v průběhu osmi dnů. Pokud byla kauce vystavena v cenných papírech, jejichž hodnota v průběhu trvání smlouvy klesla, byl divadelní podnikatel povinen tento rozdíl doplnit.⁶⁵

Jak je patrné, role města jako vlastníka divadla nebyla v žádném případě omezena jen na jeho správu, obec si vymíňovala právo podstatně mluvit do uměleckého obsahu divadla a stala se tak vlastně jeho intendantem spoluurčujícím charakter této instituce. Město prostřednictvím svých zástupců vykonávalo divadlu a jeho vedení přísnou zpětnou vazbu, podílelo se na podobě repertoáru i jeho interpretace. Zdá se, že ředitel divadla disponoval jen velmi limitovanou tvůrčí či produkční svobodou, ze smluv vyplývá, že prakticky vše týkající se divadelního provozu mohl ředitel uskutečnit jen se souhlasem vedení obce. Cena za volné, bezplatné užívání budovy divadla se tak zdá být někdy příliš vysoká. Zatímco v dřívější době vedení města tolerovalo, měl-li divadelní ředitel v současném nájmu více scén, později byl přímo v divadelních smlouvách zakotven požadavek výlučného soustředění na scénu olomouckou. Z debat, jež se odehrávaly na pravidel-

⁶⁴ § 38 a 39 ve smlouvách se Stickem a Berghofem, § 37 a 38 ve smlouvách mezi léty 1904–1913 a § 28 ve smlouvě se Schlismannem-Brandtem.

⁶⁵ Viz § 40 ve Stickově a Berghofově smlouvě, § 39 ve smlouvách mezi léty 1904–1913 a § 29 smlouvy se Schlismannem-Brandtem.

ných jednáních kolegia městských zastupitelů, je patrné, že ne všichni zvolení olomoučtí občané byli schopni kompetentního úsudku, přesto jejich hlas ve výsledném hlasování ovlivňoval výsledná rozhodnutí, a tedy spoluurčoval existenci německého divadla v Olomouci. Komunikace ředitelů s vedením města, jež je doložená v četných pramenech, tak mnohdy spíš připomíná boj o práva podnikatele či svobodný umělecký úsudek.

Theaterdirektoren und die Stadt Olomouc vom Ende der 70. Jahre des 19. Jahrhunderts bis 1920

Zusammenfassung

Diese Studie analysiert Struktur des ökonomischen und künstlerischen Betriebs des deutschen Stadttheaters zu Olomouc. Zwischen der Stadt als dem Theater-Inhaber und deren Mieter-Theaterdirektoren existierte ein klar definiertes Verhältnis der Befugnisse sowie Pflichten. Die sind v. a. in Verträgen definiert, die die Stadt mit antretenden Theaterdirektoren abschloss. Das Interesse gilt der Zeit zwischen den 70. Jahren des 19. Jahrhunderts und dem Jahr 1920, wann diese ausschließlich deutsche Szene in tschechische Hände übergeben wurde. In späterer Geschichte des deutschen Stadttheaters zu Olomouc kommt es zu markanter Verstärkung der Stellung der Stadt, v. a. seitdem der Direktor keine Miete fürs ausgeliehene Gebäude zu zahlen brauchte und einen großen Anteil der Betriebskosten die Stadt neu übernahm. Der Theaterdirektor verfügte nur über eine limitierte Schöpfungs- und Produktionsfreiheit, fast alles, was den Theaterbetrieb betraf, konnte er nur mit der Zustimmung der Stadt verwirklichen. Die Stadt und deren Vertreter wurden dann zur Rückkopplung fürs Theater und dessen Leitung, sie nahm an der Repertoireform sowie seiner Interpretation teil.

Theatre Directors and the City of Olomouc between 1878 and 1920

Summary

This study reveals the structure of the economic and artistic life of the German municipal theatre in Olomouc. Between the city as the owner of the theater and its tenants, the theatre directors, a relationship existed with clearly defined powers and duties. This was defined primarily in contracts made with emerging theatre directors. The concern of this study is the period from the 1870's until 1920, when the former German theatre passed into Czech hands. In the later history of the German municipal theatre in Olomouc, there was a significant strengthening of the role of the city, especially since the director was no longer required to pay rent for the building and a considerable share of

the operating costs were taken on by the community. The theatre director possessed only a limited amount of creative freedom regarding productions. Virtually everything related to the operation of the theatre could only take place with the consent of the municipal leadership. The city, through its representatives ran the theatre on the basis of strict accountability and contributed to the nature of the repertoire and its interpretation.

Schlüsselworte

Deutsches Stadttheater; Olomouc; 1878–1920; die Stadt; Theaterdirektoren.

Keywords

German Theatre; Olomouc; 1878–1920; City; Theatre Directors.